

Uffe Jacobsen og Morten Kelstrup (red.), *Demokrati og demokratisering: Begreber og teorier*. København: Forlaget Politiske Studier, 1999, 424 s., kr. 250,00.

Demokrati er langt fra noget entydigt, men tværtimod et begreb, hvorom der er debat. Demokratiet har ændret indhold og farve over tid; og forskellige mennesker, grupper, partier og lande har haft og har stadig en tilbøjelighed til at hæfte sig ved bestemte sider af dette foranderlige begreb. Det er derfor prisværdigt, at to politologer fra Københavns Universitet har påtaget sig den langt fra taknemmelige opgave at samle en række bidrag i en antologi med det overordnede formål at bidrage til en begrebsmæssig og teoretisk afklaring ved at diskutere nogle af de grundlæggende problemer, der knytter sig til begreber vedrørende demokrati og demokratisering (p. 12).

Selv om det beskedent i forord og andre steder i bogen siges, at indlæggene rejser lige så mange spørgsmål, som de besvarer, og at antologien blot indeholder *bidrag* til afklaring af problemer vedrørende demokrati og demokratisering – ”ikke mere” – er det en ganske ambitiøs opgave, redaktørerne har påtaget sig. Formålsbeskrivelsen er i hvert fald så bred, at det bliver ganske afgørende, hvordan de enkelte bidrag udformes, for at de skal kunne bidrage til afklaringen af det samme fænomen.

Antologien indeholder i alt elleve artikler, som tilsammen gør et noget heterogent indtryk. Om studiet af demokrati og demokratisering skriver redaktørerne sammen en omfattende indledning (33 sider), som søger at stille de enkelte bidrag i forhold til hinanden, og desuden skriver de to redaktører hver for sig de to længste artikler, Uffe Jacobsen om demokratisering – begreber, teorier og processer (81 sider) og Morten Kelstrup om demokrati, politiske systemer og globalisering (56 sider). Også andre indlæg er ret lange, således Peter Kurrild-Klitgaard om demokrati, magt og kollektive valgs rationalitet (45 sider), Mogens Blegvad om træk ved demokratibegrebets udvikling (42 sider) og Jan Ifversen om menneskerettigheder og demokrati (41 sider). I forhold hertil har de øvrige artikler mere normal artikellængde, således Eva Sørensen om demokrati og repræsentation, Allan Dreyer Hansen om demokrati og medborgerskab, Jens-Henrik Haahr om demokratiets blinde plet: den internationale dimension (alle tre 26 sider), Jacob Torfing om det liberale demokratis indre spændinger (22 sider) og Gunnar Sjöblom om nogle demokratiske normer og deres relationer (19 sider).

Det vægtigste bidrag i bogen både med hensyn til kvantitet og kvalitet er Uffe Jacobsens artikel om begreber, teorier og processer om demokratisering. Formålet er at demonstrere, at demokrati har mange betydninger, at der er forskellige demokratiseringstyper, og at der ikke findes nogen generel demokratiseringsteori. Stoffet er velkendt fra den internationale litteratur, men dette er formodentlig den bedste indføring i denne problematik, som er skrevet på dansk. Der er tale om en ganske dækkende indføring i hele området, selv om der også er tale om en klar orientering mod den demokratisering, der sker i Central- og Østeuropa. Der argumenteres overbevisende for, at det er muligt at bestemme en fælles kerne i demokratibegrebet, som alle demokratiopfattelser deler, og at denne fælles kerne

Uffe Jacobsen og Morten Kelstrup (red.), *Demokrati og demokratisering: Begreber og teorier*. København: Forlaget Politiske Studier, 1999, 424 s., kr. 250,00.

Demokrati er langt fra noget entydigt, men tværtimod et begreb, hvorom der er debat. Demokratiet har ændret indhold og farve over tid; og forskellige mennesker, grupper, partier og lande har haft og har stadig en tilbøjelighed til at hæfte sig ved bestemte sider af dette foranderlige begreb. Det er derfor prisværdigt, at to politologer fra Københavns Universitet har påtaget sig den langt fra taknemmelige opgave at samle en række bidrag i en antologi med det overordnede formål at bidrage til en begrebsmæssig og teoretisk afklaring ved at diskutere nogle af de grundlæggende problemer, der knytter sig til begreber vedrørende demokrati og demokratisering (p. 12).

Selv om det beskedent i forord og andre steder i bogen siges, at indlæggene rejser lige så mange spørgsmål, som de besvarer, og at antologien blot indeholder *bidrag* til afklaring af problemer vedrørende demokrati og demokratisering – ”ikke mere” – er det en ganske ambitiøs opgave, redaktørerne har påtaget sig. Formålsbeskrivelsen er i hvert fald så bred, at det bliver ganske afgørende, hvordan de enkelte bidrag udformes, for at de skal kunne bidrage til afklaringen af det samme fænomen.

Antologien indeholder i alt elleve artikler, som tilsammen gør et noget heterogent indtryk. Om studiet af demokrati og demokratisering skriver redaktørerne sammen en omfattende indledning (33 sider), som søger at stille de enkelte bidrag i forhold til hinanden, og desuden skriver de to redaktører hver for sig de to længste artikler, Uffe Jacobsen om demokratisering – begreber, teorier og processer (81 sider) og Morten Kelstrup om demokrati, politiske systemer og globalisering (56 sider). Også andre indlæg er ret lange, således Peter Kurrild-Klitgaard om demokrati, magt og kollektive valgs rationalitet (45 sider), Mogens Blegvad om træk ved demokratibegrebets udvikling (42 sider) og Jan Ifversen om menneskerettigheder og demokrati (41 sider). I forhold hertil har de øvrige artikler mere normal artikellængde, således Eva Sørensen om demokrati og repræsentation, Allan Dreyer Hansen om demokrati og medborgerskab, Jens-Henrik Haahr om demokratiets blinde plet: den internationale dimension (alle tre 26 sider), Jacob Torfing om det liberale demokratis indre spændinger (22 sider) og Gunnar Sjöblom om nogle demokratiske normer og deres relationer (19 sider).

Det vægtigste bidrag i bogen både med hensyn til kvantitet og kvalitet er Uffe Jacobsens artikel om begreber, teorier og processer om demokratisering. Formålet er at demonstrere, at demokrati har mange betydninger, at der er forskellige demokratiseringstyper, og at der ikke findes nogen generel demokratiseringsteori. Stoffet er velkendt fra den internationale litteratur, men dette er formodentlig den bedste indføring i denne problematik, som er skrevet på dansk. Der er tale om en ganske dækkende indføring i hele området, selv om der også er tale om en klar orientering mod den demokratisering, der sker i Central- og Østeuropa. Der argumenteres overbevisende for, at det er muligt at bestemme en fælles kerne i demokratibegrebet, som alle demokratiopfattelser deler, og at denne fælles kerne

kan bestemmes ved to principper, dels folkesuverænitetsprincippet eller princippet om selvstyre (autonomi), dels princippet om politisk lighed (p. 159). Mere konkret identificeres – i overensstemmelse med Robert A. Dahl og Larry Diamond, Juan Linz og Seymour Martin Lipset – tre dimensioner i demokratibegrebet, nemlig deltagelse, konkurrence og politiske rettigheder (pp. 173-177). Medens "demokrati" betegner en styreform, der i større eller mindre grad lever op til disse kriterier, betegner "demokratisering" den proces, der fører frem til eller hen imod en demokratisk styreform. Demokratiseringsprocesser forstås derfor som forandringsprocesser i retning af etablering af "demokrati" og udvidelse af eller uddybning af et allerede etableret demokrati (pp. 153-54).

Uffe Jacobsen gennemgår herefter de vigtigste demokratiseringsteorier, idet han som flere andre forfattere sonder mellem struktur- og aktorteorier. I den forbindelse gør han det klart, at strukturelle forklaringer på demokratisering ikke blot er økonomiske, idet der også findes vigtige politiske strukturer, der fungerer som determinanter for demokratiudviklingen (p. 180). De væsentligste indvendinger mod hans fremstilling er - generelt - at denne overordnede indføring gemmer sig midt i en antologi, og - konkret - at der ikke findes nogen henvisning til Lauri Karvonen, der har behandlet det samme emne i en svensksproget fremstilling fra 1997.

Medens Uffe Jacobsen giver en nyttig oversigt over centrale begreber og teorier, er det mindre tydeligt, hvad den anden redaktør, Morten Kelstrup, vil med sin artikel. Formålet er at bidrage til større klarhed i anvendelsen af forskellige demokratibegreber, således at disse kan bruges bedre analytisk og normativt (p. 83). Der gives et forslag til en sådan afklaring, som ikke adskiller sig væsentligt fra Uffe Jacobsens definition, men dette angives kun som et forslag og ikke som et postulat om, at det er det eneste rigtige (p. 96). Hvor Uffe Jacobsen argumenterer for, at der findes en fælles kerne, kommer Morten Kelstrup med et forslag, som han mener er fordelagtigt analytisk og måske også normativt. Men med henblik på hvilken analyse? Han søger videre at koble sin demokratidefinition sammen med to andre perspektiver inden for politologien, nemlig systembetragtningen og institutionstilgangen, men selv om dette er en værdifuld bestræbelse, er sigtet hermed ikke ganske klart. Tilsyneladende ønsker Morten Kelstrup at anvende sine begreber til en analyse af de højtudviklede moderne samfunds demokrati-problemer, specielt de problemer, som hævdes at være forårsaget af politikens eksplosion og globalisering, men det bliver ved tilløbet. Alt i alt virker artiklen mere som indledningen til en større afhandling end som et bidrag til en afklaring af demokratibegrebet.

Mogens Blegvads artikel om træk ved demokratibegrebets udvikling vil være oplysende for læsere, der ikke kender demokratiets historie, men der er ikke meget nyt i forhold til kendte fremstillinger. Mest overrasker det nok, at der ikke findes nogen henvisning det imponerende tobindsværk om det athenske demokrati, som Rudi Thomsen udgav i 1986, og som indgående behandler de samme emner.

Peter Kurrild-Klitgaards artikel om demokrati, magt og kollektive valgs rationalitet er skrevet allerede i 1995. Formålet med artiklen er at udbrede kendskabet til den såkaldte social choice-litteratur, som ud fra en metodologisk-individual-

listisk tilgang søger at analysere, hvorvidt det er meningsfuldt at tale om demokratiske beslutninger som udtryk for vælgernes ønsker. Artiklen bidrager ikke til afklaring af demokratibegrebet, fordi det er vanskeligt at finde overensstemmelse mellem demokratidefinition og analyse. Demokrati defineres som "en proces, hvor det *i større eller mindre grad* er "befolkningen", som deltager i at træffe afgørelsen ... og hvor det kollektive valg træffes ved at anvende en kollektiv valg-mekanisme, der *i større eller mindre udstrækning* er baseret på flertalsafgørelser" (p. 243) (her kursiveret). Ikke desto mindre opereres der i analysen med helt andre demokratibegreber, nemlig at demokratiske beslutninger er udtryk for vælgernes ønsker (p. 239), at det er vælgernes præferencer, der afgør resultatet (p. 253), at valgresultatet er udtryk for folkeviljen og folkets mening (pp. 266-267), at demokratiet er et system, der er retfærdigt i kraft af, at det udtrykker befolkningens ønske og træffer gode beslutninger (p. 267), at det er folket, der "styrer" (p. 268) mv.

Heller ikke Jan Ifversens artikel om menneskerettigheder og demokrati bidrager til den ønskede afklaring, idet den indeholder en filosofisk og idéhistorisk analyse af forskellige teoris opfattelse af forbindelsen mellem menneskerettigheder og demokrati uden angivelse af, hvad der menes med demokrati, udover at demokrati forbindes med den franske revolution i 1789 (p. 310)! Der er intet forsøg på at forbinde analysen af menneskerettigheder med den rettighedsdimension, som Uffe Jacobsen identificerer, og for en politolog er det vanskeligt at se, hvordan redegørelsen for og kommentarerne til forskellige tyske og franske filosoffer kan bidrage til af en afklaring af demokratibegrebet.

De resterende artikler har i højere grad et normativt end et analytisk sigte. Eva Sørensen foreslår på grundlag af velkendte sondringer, at der udvikles en todelt demokratimodel, som kombinerer et parlamentarisk - menes der et repræsentativt? - demokrati med brugerdemokrati i lokale, selvforvaltende offentlige institutioner. Allan Dreyer Hansen ønsker at udvide demokratiet, som han definerer som et liberalt demokrati, hvor de liberale elementer omfatter forsvaret af pluralismen, individuelle rettigheder, magtadskillelse m.v., og de demokratiske elementer er knyttet til folkelig suverænitet og flertalsprincippet (p. 354). Dette liberale demokrati ønsker han at udvide med et demokratisk medborgerskab. Jacob Torfing hævder i forlængelse af denne tankegang, at det liberale demokrati udgør en spændingsfyldt kobling mellem et liberalt princip om individets ret og et demokratisk princip om, at den samfundsmæssige magtudøvelse skal være organiseret sådan, at folkesuveræniteten i sidste ende sætter sig igennem. Endelig argumenterer Jens-Henrik Haahr for, at en række problemer, som knytter sig til demokrati i nationalstater, vil kunne løses gennem institutionelle reformer, der etablerer overnationale demokratiske organer. Det gælder for disse artikler, at de ikke eksplicit forholder sig til de begrebsdiskussioner, som redaktørerne lægger op til, men at de ville kunne have gjort det, hvis forfatterne havde ønsket det. Det ville i givet fald have bidraget afgørende til en afklaring af demokratibegrebet og dets position i aktuelle diskussioner om politiske styreformer.

Endelig handler Gunnar Sjöbloms artikel om demokratiske normer om noget helt andet end antologiens emne. Problemstillingen er her, at regimenormer kan

være modstridende, og at dette kan skabe dilemmaer. Der opregnes ni forskellige normer, men kun nogle af disse kan siges at være demokratiske ud fra den angivne definition af demokrati som et regime med almindelig og lige valgret og med fri politisk konkurrence (p. 222). De gennemgåede eksempler på normkonflikter kan være inspirerende i forskellige sammenhænge, men bidrager ikke til en diskussion af de grundlæggende problemer, der knytter sig til begreber om demokrati og demokratisering.

Sammenfattende rummer antologien mange spændende artikler. Det fremgår klart af bogen, at det ikke giver mening at tale om én enkelt demokratiteori, men artiklerne er alt for spredte i deres emnevalg og begrebsanvendelse til at kunne bidrage konstruktivt til den begrebsmæssige og teoretiske afklaring, som der lægges op til. I den forstand er bogen en skuffelse. Det er synd og skam, for det er kvalificerede folk, der skriver i denne bog. En konference, hvor bidragyderne kunne finde ligheder i tankegange og eksplicitte argumenter for uenigheder, en strammere redaktion, hvor forfatterne var blevet motiveret til at forholde sig til de samme begreber og teorier, og en mere konsekvent udvælgelse af, hvad der var relevant for det angivne formål, ville i langt højere grad have kunnet yde et konstruktivt bidrag til den ønskede – og højst påkrævede – afklaring.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Erik Christensen, *Borgerløn - Fortællinger om en politisk idé*, Højbjerg: Hovedland, 2000, 551 s., kr. 378,00.

"Borgerløn" betegner, ifølge Erik Christensen, "en generel ret for alle statsborgere til en økonomisk ydelse fra det offentlige, således at man kan leve på et beskedent materielt niveau uden en generel pligt til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet" (p. 20). Fortalere for borgerløn hævder, at den støttes af vægtige filosofiske, samfundsmæssige og pragmatiske argumenter: Den vil maksimere den reelle (lige) frihed i samfund, forstået som det tilgængelige sæt af optioner, som hver enkelt person har. Den vil fuldende og, i overensstemmelse med bæredygtighedsprincipper, videreudvikle den bevægelse mod dekommodificering, som udviklingen af den universalistiske velfærdsstatsmodel har bidraget til. Endelig vil den muliggøre en drastisk forenkling af overførselssystemet. Erik Christensens værk er en "fortælling" om borgerløn som en politisk idé. Han inddeler borgerlønstanken i fire "metaforiske" niveauer: et samfundsfilosofisk, et samfundsteoretisk, et politisk og et teknisk niveau (pp. 202-203). Bogen fokuserer især på de første tre. Da det tredje niveau vedrører Danmark, kan bogen samlet siges at fokusere på de filosofiske, samfundsmæssige og pragmatiske argumenter for en borgerløn og på den danske reception af disse. Givet denne fokus giver bogen, så vidt jeg kan vurdere, en gedigen redegørelse. En sådan er et unikt bidrag af stor interesse for både tilhængere og modstandere af borgerlønsidéen. Der ska-